Dr. A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus. De theologie van de kerk en de Heilige Geest,* Meinema Zoetermeer 2012, 556 pp., 34,50, ISBN 978 90 211 4310 1

Bram van de Beek behoeft in Nederland geen introductie. Als – emeritus – hoogleraar systematische theologie en symboliek heeft hij zijn sporen voor de Nederlandse theologie verdiend. Van de Beek daagt uit, hij dwingt tot nadenken, hij prikkelt, roept weerstand en irritatie op; wat je ook van hem vindt, het is onmogelijk wat hij schrijft af te doen als irrelevant. Dat geldt ook voor zijn meest recente boek.
Lichaam en Geest van Christus is het vierde boek (deel 2.2.) in een indrukwekkende serie dogmatische studies onder de titel: *Spreken over God.* Na het eerste deel over Christus en het volk van de Messias (deel 1,1 en 1,2) ging Van de Beek verrassend door op de eschatologie en niet – zoals gebruikerlijker – de pneumatologie. Het handelen van God in Christus is namelijk voor alles eschatologisch van aard. In kruis en opstanding is het eschaton aangebroken en eschatologie is daarom een vorm van christologie. Omdat de Geest een eschatologische gave is, komt nu in het tweede boek van deel twee de Geest ter sprake. Dat gebeurt evenwel slechts binnen de kaders van de ecclesiologie. Het beslissende eschatologische oordelende en reddende handelen van God in kruis en opstanding van Christus wordt gevierd en geleefd in de kerk. De gemeente leeft uit het gedenken van de dood des Heren in de eucharistie. Dat is het hart van de kerk. En in die kerk woont en werkt de Geest.
Het boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel behandelt de kernmerken van de kerk uit het credo. De conclusie is dat de kerk in een crisis verkeert. De kerk is namelijjk niet één, heilig, katholiek en apostolisch. Niet alleen zegt dat alles over het karakter van God, die in de Geest juist op paradoxale wijze present is in de grootste ontluistering. Het impliceert ook dat we crisis moeten verstaan als oordeel. Oordeel vraagt om erkenning van schuld en bekering, niet om probleemoplossing door nieuwe kerkmodellen. In deel twee gaat Van de Beek uitvoerig in op de drie elementen die God gegeven heeft om de gemeente te bewaren bij Christus, zodat ze echt kerk is, namelijk het ambt, woord en symbool (belijdenis). Het woord heeft geen primaat over de kerk en de kerk niet het primaat over het Woord. In het laatste bespreekt Van de Beek de aard van het werk van de Geest in kerk en wereld.
Het is onmogelijk hier tot in detail met Van de Beek in gesprek te gaan. Op veel punten komt hij met verrassende inzichten en stelt hij de aanpassing van de kerk aan de moderne cultuur scherp ter discussie. Dat de kerk een reformatie nodig heeft tegen de vrijblijvendheid van mensen die iets met Jezus hebben, maar dat verder op geheel eigen wijze invullen, mag gehoord worden. Zijn vergelijking van de islam met het liberale christendom is onthullend en ontluisterend; Van de Beek laat zien hoe de islam in zekere zin een hogere christologie kent dan het liberale christendom. Ook zijn kritische houding naar een kerk die door macht haar eigen karakter verliest, is mij uit het hart gegrepen.
Er is ten diepste één belangrijke reden waarom ik toch niet goed uit de voeten kan met dit boek en dat is de enorme stelligheid waarmee Van de Beek heel veel poneert en grondig doordenkt, maar nauwelijks fundeert. Zijn belangrijkste argumenten ontleent hij aan de kerkvaders. Dat de kerkvaders dicht bij het NT staan, dat ze op een aantal punten goed weergeven hoe het NT in de vroegste kerk gelezen werd, geloof ik graag. Dat ze ons iets (belangrijks) te zeggen hebben al evenzeer. Maar dan nog is het de vraag of hun interpretatie

voor ons vandaag normatief zou moeten zijn. De theologie van de kerkvaders – en dan nog een selectie van hen – is in de kerk toch echt iets anders dan de Sunna in de islam, de verhalen over Mohammed, die in de klassieke islam normatief en belissend zijn voor de interpretatie van de Koran. De gemeente is ten aanzien van ecclesiologie en pneumatologie voor alles geroepen tot een hernieuwde exegese en toepassing van Oude en Nieuwe testament, zelfs als dat vandaag de dag een totaal ander kerkmodel te zien geeft dan dat van de kerkvaders. Dat is geen aanpassing van de theologie aan de context, waar Van de Beek zo bezorgd over is, maar is wel een erkenning dat de situatie zo veranderd is, dat het overnemen van vormen van kerkzijn van toen, nu misschien wel onbedoeld het tegenovergestelde teweeg brengt. Het is ook een erkenning dat de Geest de gemeente nog steeds in alle waarheid leidt en dat Evangelischen, Protestanten, Charismatischen (en Rooms Katholieken) vandaag in hun zoektocht naar de betekenis van de Schrift ook iets van Gods bedoelingen kunnen ontdekken. Dat is echt het semper reformanda waar Van de Beek zo naar zoekt.
Ik noem twee willekeurige voorbeelden. Van de Beek stelt dat het ambt, samen met Woord en Belijdenis, ten doel heeft de gemeente bij Christus te bewaren. Hij onderbouwt deze stelling niet. Hij legt ook niet uit wat het ambt dan precies is. Is het ambt (of in ieder geval het ambt van bisschop) het vervolg van het apostelschap of is het een expressie van het feit dat de Geest aan alle gelovigen is gegeven. J.P. Versteeg heeft lang geleden al betoogd dat het charisma bepalend is voor het ambt en niet andersom. De nieuwtestamentische ambtsleer (als die al bestaat) is veel complexer en niet zo eenduidig als de klassie ambtsleer, waar Van de Beek met alle variatie toch voor pleit, stelt.
In de tweede plaats spreekt Van de Beek over de crisis van de kerk. Hoewel ik persoonlijk best wel iets voel voor zijn analyse, kan Van de Beek toch niet echt duidelijk maken waarom crisis geinterpreteerd moet worden als ‘oordeel’. En waarom de zoektocht naar wat het betekent om kerk te zijn in onze rap veranderende cultuur niet juist een weg kan zijn waarlangs God zijn gemeente wil bewaren? Zijn bijna allergische gevoeligheid voor het Evangelicale Christendom zou hem hier wel eens in de weg kunnen staan.

Prof. Dr. B.J.G.Reitsma
Bijzonder Hoogleraar Vrije Universiteit, Amsterdam, voor de kerk in de context van de islam, docent missiologie en projectleider islam aan de CHE